

حکومت ساسانیان

جنگ زنجیر (نخستین درگیری ساسانیان با اعراب)

نویسنده: جمال حسینی

انتشار: ۱۹ مهر ۱۴۰۵ | ۳۰ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

جنگ زنجیر (ذات‌السلاسل)؛ نخستین نبرد مهم سپاه عرب مسلمان با ساسانیان جنگ زنجیر یکی از نبردهای آغازین میان شاهنشاهی ساسانی ایران و سپاه عرب مسلمان در جریان فتوحات عراق بود. این نبرد در حدود سال ۶۳۳ میلادی، برابر با سال ۱۲ هجری قمری، رخ داد. بر اساس گزارش‌های تاریخی، محل نبرد در نزدیکی اُبله، در جنوب عراق امروزی، قرار داشت؛ هرچند درباره محل دقیق آن اختلاف نظر وجود دارد.

پارسیان دژ / حکومت ساسانیان

جنگ زنجیر یکی از نبردهای آغازین میان شاهنشاهی ساسانی ایران و سپاه عرب مسلمان در جریان فتوحات عراق بود. این نبرد در حدود سال ۶۳۳ میلادی، برابر با سال ۱۲ هجری قمری، رخ داد. بر اساس گزارش‌های تاریخی، محل نبرد در نزدیکی اُبله، در جنوب عراق امروزی، قرار داشت؛ هرچند درباره محل دقیق آن اختلاف نظر وجود دارد.

زمینه تاریخی جنگ

در سال‌های پایانی حکومت ساسانیان، ایران با بحران‌های سیاسی و نظامی متعددی روبه‌رو شده بود. پس از مرگ خسرو پرویز در سال ۶۲۸ میلادی، کشمکش بر سر سلطنت و تغییر پیاپی پادشاهان، ثبات حکومت را کاهش داده بود. در همین دوره، نیروهای عرب مسلمان به فرماندهی خالد بن ولید به سمت سرزمین‌های تحت کنترل ساسانیان پیشروی کردند.

یکی از مناطق مهم برای ایران، اُبله بود که به دلیل موقعیت تجاری و نزدیکی به آبراه‌های بین‌النهرین اهمیت داشت. نیروهای ساسانی برای دفاع از این ناحیه آماده مقابله با سپاه مهاجم شدند.

فرماندهان و تعداد نیروها

فرمانده سپاه عرب مسلمان خالد بن ولید بود که در منابع اسلامی به عنوان یکی از فرماندهان نظامی مهم آن دوره شناخته می‌شود. در طرف ایران، فرمانده‌ای به نام هرمز مسئول دفاع از منطقه بود.

بر اساس روایتی که طبری نقل کرده است، سپاه خالد بن ولید حدود ۱۸ هزار نفر نیرو داشت. درباره تعداد سربازان ایرانی، آمار قطعی و قابل اعتمادی در دست نیست و ارقام متفاوتی در نوشته‌های تاریخی و منابع جدید دیده می‌شود. بنابراین نمی‌توان با اطمینان گفت که دو سپاه دقیقاً چند نفر بوده‌اند یا کدام طرف برتری عددی داشته است.

چگونگی وقوع جنگ

طبق روایت‌های تاریخی، خالد بن ولید پس از حرکت به سوی مناطق مرزی ساسانیان، با نیروهای هرمز روبه‌رو شد. هرمز برای جلوگیری از پیشروی سپاه عرب مسلمان وارد نبرد شد. درگیری میان دو سپاه شدت گرفت و سرانجام نیروهای ایرانی شکست خوردند.

در برخی روایت‌ها آمده است که خالد بن ولید و هرمز در جریان نبرد با یکدیگر روبه‌رو شدند و هرمز کشته شد. بااین‌حال، جزئیات این روایرویی و برخی داستان‌های مربوط به آن، در منابع تاریخی با تردیدهایی همراه است و نمی‌توان همه آن‌ها را واقعیت قطعی دانست.

پس از شکست سپاه ایرانی، بخشی از نیروهای ساسانی عقب‌نشینی کردند. در ادامه لشکرکشی، نیروهای ایرانی بازمانده در نبرد دیگری در منطقه مَذار با سپاه خالد روبه‌رو شدند و بار دیگر شکست خوردند.

چرا این جنگ را «جنگ زنجیر» نامیده‌اند؟

نام عربی این نبرد «ذات‌السلاسل» است که به معنای «دارای زنجیرها» یا «زنجیرها» ترجمه می‌شود. بر اساس روایت مشهور طبری، فرماندهان ایرانی سربازان خود را با زنجیر به یکدیگر بسته بودند تا از فرار آن‌ها جلوگیری کنند.

بااین‌حال، پژوهشگران تاریخ دربارهٔ صحت این داستان تردید دارند. دانشنامهٔ ایرانیکا احتمال می‌دهد که این توضیح بعدها ساخته شده باشد؛ بنابراین مشخص نیست که سربازان ایرانی واقعاً با زنجیر به هم بسته شده بودند یا نام نبرد منشأ دیگری داشته است.

نتیجه و اهمیت جنگ

پیروزی خالد بن ولید در جنگ زنجیر به نیروهای عرب مسلمان کمک کرد تا پیشروی خود را در بخش‌هایی از بین‌النهرین ادامه دهند. این نبرد یکی از درگیری‌های اولیه در روند فتح سرزمین‌های تحت حکومت ساسانیان بود، اما به معنای نابودی ارتش ایران یا سقوط فوری شاهنشاهی ساسانی نبود.

ساسانیان در سال‌های بعد همچنان به مقاومت ادامه دادند و نبردهای مهم دیگری، از جمله قادسیه و نهاوند، در روند سقوط این شاهنشاهی نقش داشتند. در نهایت، حکومت ساسانی در دهه ۶۵۰ میلادی از میان رفت.

جمع‌بندی: جنگ زنجیر در حدود سال ۶۳۳ میلادی میان نیروهای ساسانی به فرماندهی هرمز و سپاه عرب مسلمان به فرماندهی خالد بن ولید رخ داد. طبق گزارش‌های تاریخی، سپاه عرب مسلمان پیروز شد و هرمز کشته شد. تعداد نیروهای خالد در یکی از روایت‌ها حدود ۱۸ هزار نفر ذکر شده، اما شمار دقیق نیروهای ایرانی و تلفات دو طرف مشخص نیست. همچنین داستان زنجیر کردن سربازان ایرانی قطعی نیست و باید آن را با احتیاط نقل کرد.

سرچشمه‌های پژوهش

۱. سرچشمه: تاریخ ده هزار ساله ایران-رضایی

ارجاع به این مقاله

جمال حسینی، «جنگ زنجیر (نخستین درگیری ساسانیان با اعراب)»، پارسیان دژ، ۱۴۰۵.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<https://www.parsiandej.ir/articles/1962/pdf/جنگ-زنجیر-نخستین-درگیری-ساسانیان-با-اعراب.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۲۲ مهر ۱۴۰۵